

Langeland del 1

Skrevet af Achton Friis 1921:

Det var i disse alt for fjerne dage, da vi lå og sejlede med "Rylen" mellem de små danske øer, at vi en tidlig junimorgen satte stævnen mod syd fra Vresen ned i farvandet mellem Langeland og Fyn.

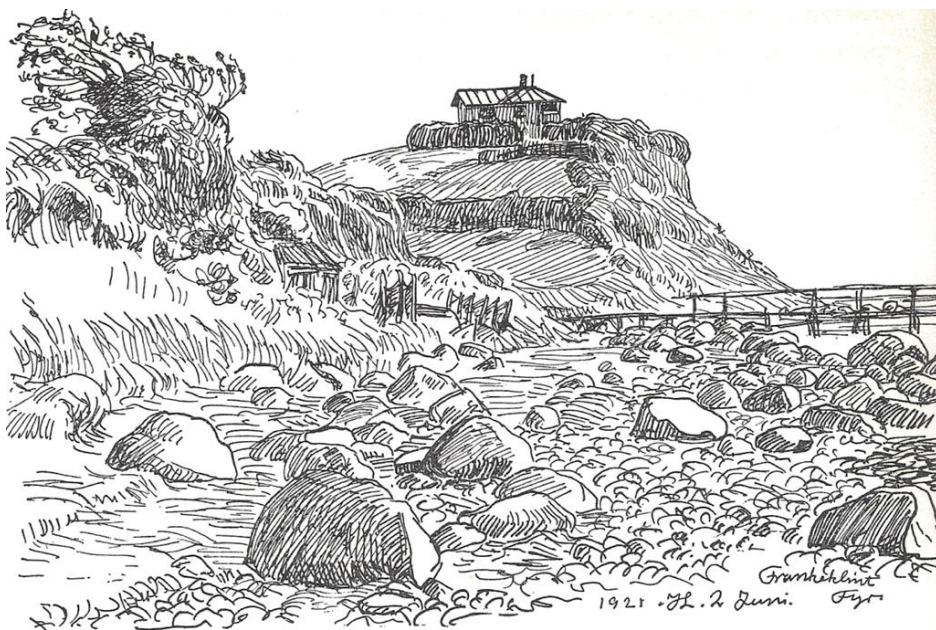
I modsætning til salig Johan Arent Dyssel, som på sin "Indenlandsk Reyse" i 1763 tog Langeland på tværs nede ved Spodsbjerg, og som følge deraf intet kunne berette om øen, besluttede vi at tage øen på langs. Thi da den er 7 mil lang og kun en mils vej, hvor den er bredest, forekom dette os at være mest formålstjenligt. Det viste sig, at vi havde ret. Den usandsynlig lange ø gav os så meget fortrinligt stof, at der ikke blev plads til en blot nogenlunde indgående beskrivelse af indtrykkene derfra i De danskes Øer. Den måtte udgå af pladsmangel. Men nu skal den få revanche, så vidt min pen formår.

Langeland del 1

Da vi letter anker ved Vresen, er morgenen diset og grå, himlen har et svagt perlemorsskær, og solen er som en blank sølvdaler netop synlig gennem sløret. Men efterhånden som dagen toner frem og solen stiger, deler skydækket sig, og snart er hele himlen fuld af små varmeskyer, som driver for en næsten umærkelig vestlig vind lavt over land og hav, skrider, som lette søjler hen over den glatte havflade eller hænger som uldtottet i en karte fast ved øer og bakketoppe. Solen begynder at blænde; som gennem vældige tragt falder dens stråler over land og hav, markerne derinde på Fynssiden får gyldne pletter, over de blå, fjerne skove jager hastige, grønne lys. Kun havet bevarer sin grånen. Det er, som om den letsindige himmel har glemt alle sine småsorger deri og glemt dem.

Et marsvin leget foran vor bov og følger os et stykke, men sakker så agterud og giver sig til at holde danseøvelser omkring en kost, som svajer for et sagte søndenvande. En skarv og nogle svartbagmåger trækker forbi. De følger so pænt til døren ude fra det store hav.

Så nærmer vi os Langelands kyst, mens solen stiger og tågerne svinder. Dagen bliver hed; men forude vinker det forjættede land, Frankeklints høje kunde løfter sig over havet foran Steensgårds mægtige skover - det er Oehlenschlägers og Grundtvigs ø. Bu kommer vi! Stævnen peger ind mod Lohals. Lad os gå end og vandre "i egenes skygge og under bøgenes gys...."

Frankeklint Fyr

Vejen fra Lohals over Hov til Frankeklint er en eneste række af idyller. Tætte skove veksler med åbne, frodige landskaber, gårde, huse, haver, og enge med alenhøjt græs. Bugnende, bølgende kornmarker fortsætter helt ud til nordstranden, hvor hegn af hylde og tjørne luder ud over den bratte skrænt.

Overalt er der meget kuperet; men det er lutter små bakker og dale; alt en miniature, og idyllen, som er afhængig af formatet, er hele vejen bevaret.

Et sted i skoven, der i øvrigt mest består af prægtige bøge, fandt vi nogle ældgamle skovfyrre, som var overgroet af caprifolier højt op ad de stærke stammer, er usædvanligt og henrivende syn.

Langeland del 1

En urskovsagtig fred og stilhed herskede herinde; Böcklins "Schweigen im Walde" - man kunne hvert øjeblik vente at se enhjørningen komme til syne gennem tykningen og vejre med løftet horn...

Ved Frankeklint brydes idyllen mærkelig brat. Uden for klinten, som for øvrigt er temmelig lav, men med en pragtfuld profil, er havet over hundrede meter fra stranden opfyldt af vældige sten; de store blokke leder tanken hen på kysten nord for Hallandsaas ved Båstad - et mærkeligt uhjemligt fænomen, med i sin barskhed en af de skønneste kyster, jeg har set herhjemme.

Fra klintens kam skuer man vidt og bredt over havet. Sprogø ligger i nordøst som en lille blå, ligesidet trekant med den ene spids i vejret. Fyns dejlige kyst ses tydeligt helt fra Nyborg til Skårupøre Sund, og bag Thurø anes Bregninge Bakke på Tåsinge som et Fuji Yama over hav og lande.

På tilbagevejen sætter vi kursen mod Herregården Steensgård, som ligger lige syd for nordlandets store skove.

Inde i en tykning nær gården overrasker vi en fuglekongefamilie, en moder med otte - ni voksne unger, som hun er i færd med at fodre. Ungerne så både større og kraftigere ud en moderen, de var fine i fjerlaget, oppustede af iver efter at få føde, mens hun var lille og luvslidt, ligesom hærget af anstrengelse for at skaffe det grådige afkom næring. Hun for som en serie af hvirvelvinde rundt i luften i små kurver og spiraler og vendte hvert et øjeblik tilbage med et eller andet insekt i næbbet, usynligt for alle andre end hende selv - bladlus og andet småkravl. Ungerne sad passive med vidt opspilede nøb, og hver gang moderen kom tilbage, forsvandt hendes udbytte af jagten i et af de afgrundsdybe svælg som i et danaidernes kar, der aldrig kan fyldes. I lang tid stod vi og så på denne scene, uden at der var nogen pause i hendes jagt. Og hele

Langeland del 1

tiden hørte vi den underlige græshoppeagtige hvippen, som ungerne udstødte under fodringen; et ubarmhjertigt krav stod dem ud af halsen, og pisket op til den højeste ydeevne vedblev den lille forpjuskede moder at lystere dem, søgte at betale gælden for det lille forårseventyr, som de skyldte deres tilblivelse.

Som Grundtvigs navn er knyttet til Egeløkke og Oehlenschlägers til Fårevejle, således er Vincents Steensens knyttet til hans slægts gamle herresæde Stensgård. Men medens de to første hver på sin vis lod sig fortrylle af deres digtning, lever den sidstes navn kun i forbindelse med den blodige virkelighed. Og måske var hans navn blevet glemt af historien, hvis han ikke netop havde sat livet til i det mørke drama, som hedder svenskekrigen, hvor nogle af de mest spændende scener udspillede på hans ø.

Langeland del 1

Vincens Steensen, til Steensgård, 1.5.1592-17.2.1659, landsdommer. Født på Steensgård, død sst., begravet i Snøde k. 1607-16 studerede S. ved udenlandske universiteter, immatrikuleret 1608 i Marburg, 1610 i Heidelberg og 1611 (-14) i Leiden, var derefter et år i kancelliet og 1617-23 kammerjunker hos de unge prinser. Fra 1627 var han land-og krigskommissær på Langeland og blev 1638 tillige landsdommer sst. Han var den stedlige organisator af øens forsvarsvæsen, og under krigen 1643-45 ledede han Rudkøbing's befæstning. Under den anden svenskekrig 1658-60 ledede han sammen med oberst J. Köber og oberstløjtnant Bernebach øens forsvar og deltog personlig i spidsen for forsvarsstyrken i afvisningen af gentagne, med stedse voksende styrker førte anfald vinteren 1658-59. 17.2.1659 førte den svenske rigsadmiral og feltmarskal K. G. Wrangel personlig et stort anlagt, af krigsskibe beskyttet angreb mod øen og forsøgte landgang på østsiden ud for Steensgård. S. var i embedsforretninger i Rudkøbing og fik ilbud om angrebet; han hastede hjem, og uden at gå ind i huset bevæbnede han sig, fik en frisk hest og skyndte sig til landgangsstedet hvor han sammen med Bernebach førte soldatesken og bønderkompagnierne til angreb, selv med pistol i hånden. Herunder blev han truffet af et kardæsskud; blødende af 20 sår sank han af hesten idet han opfordrede sine kampfæller til fortsat at kæmpe.

Langeland del 1

Gården, som i over halvtredje hundrede år var i den Steensenske slægt besiddelse, har navnlig ved ombygninger i forrige århundrede totalt forandret udseende, og dens mandlige linje af slægten er uddød. Christian Molbech, som besøgte gården i 1813, skriver, at den i mangfoldige år har stået ubeboet, samtidig med at han giver et interessant billede af dens gammeldags interiør med de mange familieportrætter og det fornemme bohabe. Gården, hvis oprindelige navn var Krogagergård, kom efter at have haft mange forskellige ejere i 1577 i slægtens Steensens besiddelse; den nedbrødes året efter og genopfærtes omtrent på samme sted af Knud Steensens enke Anna Lunge, hvis søn var den før omtalte Vincents Steensen, som faldt i en træfning med svenskerne i 1659. Den sidste ejer af denne familie var Carl Fr. Steensen, der kun efterlod sig to døtre, af hvilke den ældste blev gift med oberstløjtnant, kammerherre Leth, hvis efterkommere antog navnet Steensen - Leth og endnu ejer herregården. Denne er på ny helt ombygget i 1835 - 36 på den gamle grund og med delvis bevarelse af de gamle ydermure. Den ligger på en banke i sin pragtfulde park, omgivet af de gamle voldgrave og ed vid udsigt over land og hav. En mængde af de af Molbech omtalte portrætter sammen med andre minder om slægten og om svenskekrigen rummes endnu iden for den mure.

Vort besøg på Steensgård, og den gæstfri modtagelse, vi fik der, hører til mine smukkeste og interessanteste minder fra Langeland

Billedsamlingen rummer et maleri af Constance Steensen de Leth, som Grundtvig traf på Egeløkke, og som gjorde et uforglemmeligt indtryk på ham. Billedet viser en henrivende ung kvinde, blond med dyblå øjne og et vidunderligt smil, som netop det lille stænk af koketteri, der gør det forståeligt, at hun alene ved sin apparition måtte blive skæbnesvanger for den følsomme unge digter, der vistnok aldrig nogen sinde glemte hende.

Constance Steensen de Leth

Langeland del 1

Men det billede i hele samlingen, som øvede den mærkeligste tiltrækning på mig, er maleriet af major Podebusch; ikke for dets kunstneriske fortrins skyld, men fordi det er det mærkeligste dokument om svenskerkrigen, jeg fandt på øen. Når man ser dette ødelagte billede, hvori kugler fra de svenske officerers pistoler har gennemhullet ansigtet, synes an at være begivenhederne så nær, som det overhovedet er muligt. De har skudt godt, disse sataner - især når der tages hensyn til, at de sandsynligvis har været stangdrukne under et sold, da de aflagde denne prøve på deres færdigheder, vel sagtens fra bordet, hvor indholdet fra væltede kander og krus har flydt over dugen, og hyl og eder på svensk og tysk har lydt mellem smældene af skuddene. De fem - seks sorte huller, der synes så friske, som om de var lavet i går, sidder alle i øjnenes nærmeste nabolag. Hvert eneste af disse skud ville have været dræbende, hvis målet havde været en levende mand.

Med et eneste, kraftigt ryk fører dette syn mig midt ind i de begivenheder, der grupperer sig om Langelands indtagelse: beboernes heltedige, seje modstand mod Carl Gustav og de rædsler, som fulgte efter erobringen. Langelændernes kamp mod svenskerne er et af de få lyspunkter i denne ulykkelige krig, men de gamle tingbøger giver den dag i dag et levende billede af den frygtelige tilstand, som øen kom i efter beboernes hårdnakkede forsvar, da de hævnthørstende fjender besatte øen.

Det var den 5. januar 1658, at svenskerne første gang kom til øen, og det var kun ganske kortvarigt på deres hurtige march mod øst. Carl Gustav erklærende kort og godt øen for at være Korfitz Ulfeldts ejendom og drog videre på sit togt over Lolland til Sjælland, efterlod kun en svensk besætning i Rudkøbing. Efter freden i Roskilde 1658 blev denne trukket tilbage, men krigen udbrød snart på ny, og denne gang forberedte langelænderne sig på, hvad der kunne komme. Det var landsdommer Vincents Steensen, som organiserede øens forsvar og indøvede dens landeværn, styrkede Rudkøbings og de mange herregårdes befæstninger og traf alle foranstaltninger for at værne landet. Og så ventede man "med Guds hjælp et godt udfald, hvis fjenden skulle komme igen". En håndfuld regulært rytteri, der blev sendt herover som assistance forsvandt umiddelbart før den første træfning med fjenden og viste sig ikke siden. Foruden ca. 300 soldater mønstrede hæren henimod 1.000 nylig indøvede bønder.

Og fjenden kom igen. I begyndelsen af februar sendte Carl Gustav grev Josias Waldeck over med regulære tropper for at bemægtige sig øen. Han viste sig pludselig med sine skibe ved østkysten ud for Steensgård, hvor han gjorde landgang, og hvor svenskernes øvede krigsfolk første gang mødte den lille langelske hær i kamp.

Vincents Steensen havde et langt livs erfaring bag sig som fører. Den 65-årige mand, der efter sigende var kommet til verden i en "sejrskjorte", som endnu skal findes opbevaret i en guld kapsel på Steensgård, var gift med den "fagre og højhjærtede" Anna Holck, datter af lensmanden på Kronborg. Han var både i kejserkrigen 1625 - 29 og i krigen 1643 - 54 krigskommissær på Langeland, og fra 1638 desuden landsdommer. Det var i krigen 1657 - 59, han vandt sin hæder og blev Langelands folkehelt.

Langeland del 1

Landsdommer Vincents Steensen til Steensgård og hustru Anne Holck. Sidstnævnte skal have deltaget aktivt i svenskernes bekæmpelse, men historierne herom er sagnagtige; hun døde i øvrigt selv få måneder efter manden, og begge blev, da krigen var endt, bisat i Snøde Kirke. Samme sted og ved samme lejlighed begravedes deres søn, ritmester Christian Ulrik Steensen, der afløste faderen som leder af Langelands forsvar. Det var dog ikke krigen, der slog den unge mand ihjel, han blev dræbt på gaden i København under stændermødet, der indledte enevældens indførelse. – Malerierne findes på Steensgård.

Han gjorde straks rede til at optage kampen, både landeværnet og de regulære tropper blev beordret til at give møde ved Andemose Knøs øst for Steensgård, hvor den svenske flåde var ankret op. Men rytterne udeblev; og heller ingen af de øvrige "regulære" indfandt sig, men forstak sig rundt om på øen. Kun deres fører, ritmester Garber, kom til stede, og han faldt i kampen ligesom Vincents Steensen.

Den 6. februar var Steensen taget hjemmefra til Tranekær, hvor han bød kaptajn Jens Jensen holde sit mandskab klar til udrykning. Om natten var han på slottet, men dagen efter red han til Rudkøbing, hvor oberstløjtnant David Bernbach kom til ham og meldte, at svenskerne var kommet ud for Andemose Knøs med en del "skuder og pramme". Steensen ilede da hjem til sin gård, hvor han tog afsked med sin hustru. Han trøstede hende med gensyn i den anden verden, om de ikke skulle ses i denne, og red derefter ned til stranden, hvor allerede en stor del af fjenden var kommet i land.

Langeland del 1

Annemose knøs med mindesten for Vincents Steensen

Sammen med oberst Bernbach førte han nu sine langelændere frem mod fjenden, der lededes af selve Josias Waldeck. Svenskerne blev tre gange drevet tilbage; men under den sidste kamp blev Steensen, som bestandig var i spidsen for sine folk og let kendelig, ramt af henimod tyve kugler og sank om i sin hornblæsers arme, idet han råbte: "Ak broder, jeg er dødelig såret; gør nu dit bedste, og hold folkene samme, så de ikke viger fra hinanden, men ærligt forsvarer deres fødeland". Og Bernbach fortsatte kampen så godt, at svenskerne omsider måtte vige endeligt efter at have haft et tab på 36 døde, 110 sårede og 50 fanger foruden 2 kanoner. Grev Waldeck blev lette såret i kampen.

På en vogn førtes Vincents Steensen efter slaget tilbage til sin gård, hvor ham modtoges af sin hustru, der i hast hentede nogle lægemidler og lod ham sætte i en stol, mens hans klæder blev læst op. Men ved synet af det udstrømmende blod og de svære sår udbrød hun i høje klageråb og måtte føres bort.

I det samme slog Steensen øjnene op og så efter hende. Huslæreren, der holdt ham i sine arme, sendte straks bud efter præsten, men inden denne kom, havde Steensen allerede udåndet, idet han på lærerens opfordring til at overgive sin sjæl til Gud svarede ved at trykke sin venstre, usårede arm mod hans.

Således skildre Rützow i sin Langelands Historie folkeheltens død.

Kampen ved Annemose Knøs fandt sted den 7. februar. Efter at være slået stak fjenden atter til søs, omsejlede øen og gjorde næste dag sent på aftenen landgang ved Pirregård - det nuværende Pæregård - hvor kysten kun var svagt bevogtet. Øens lange form og den ringe afstand fra kyst til kyst kom langelænderne til gode. Landeværnet og nogle få ryttere kom hurtigt til stede, og sammen med dem nogle borgere fra Rudkøbing. Udfaldet af denne hårde træfning blev atter uheldigt for svenskerne, der måtte flygte om bord sammen med Josias Waldeck, som denne gang blev hårdt såret.

Langelænderne var med rette stolte af deres sejre over de øvede svenske soldater; men i stoltheden blandede sig skrækken for, at svenskerne ville komme igen, stærkere end før. Dog faldt det dem ikke ind

Langeland del 1

trods deres tapre føres død at opgive øens forsvar. Adskillige samlede dog for en sikkerheds skyld deres kostbarheder og sendte dem over til Nakskov - hvor de hurtigt blev gjort til bytte af svenskerne efter byens erobring.

I marts samme år kom grev Wrangel selv ud for øen og angreb den samtidig på begge sider med overlegne styrker. Men også dette hans første anfald blev helt modigt slået tilbage. I nattens mørke satte han da folk i land på et svagt punkt på kysten, mens han ved skinangreb holdt størstedelen af forsvarene bundne til et andet sted. Hovedangrebet blev sat ind på det førstnævnte sted, og denne gang måtte de tapre øboer trække sig tilbage; men det blev fod for fod, ingen havde tanke for overgivelse. Splittet i småhobe blev landeværnet ved at bide sig fast i enhver naturlig forsvarsstilling. Alle, der kunne føre et væрге, havde givet møde; gamle aftægtsmænd kæmpede og faldt side om side med drenge, siger Nørreherreds tingbog.

Rigsadmiral Carl Gustav Wrangel

Men i længden gik det her som alle vegne, hvor bønderhære har haft med overlegne, øvede krigere at gøre. Landeværnet blev endelig helt oprevet. Og sanktbentsdag den 21. marts var øens erobring fuldført.

Den forfærdelige skæbne, der mødte de overvundne, stod i forhold til deres hvasse, langvarige modstand. Alle øens unge karle førtes bort i fangenskab til Kalmar eller Riga, hvor mange af dem døde af sult og anden elendighed.

Om de sårede bekymrede fjenden sig ikke. De, der havde slæbt sig hjem til deres gårde, fik ikke lov til at dø der i fred, men kastedes ud på marken, hvorpå husene blev plyndret og svedet af til grunden. Samme lod ramte naturligvis de faldnes boliger, hvor enker og børn blev jaget ud, efter at man havde udplyndret dem til det bare skind. De fleste af dem døde på marker og veje af sult og kulde og den tilføjende vold. Selv kvinder skjulte sig halvnøgne i skove eller moser, til de kunne rønne af landet. Flere af beboerne undkom til Tyskland, hvor medlidende mennesker tog sig af dem, og hvor en mængde langelændere levede endnu mange år efter krigen.

Svenskerne indkvarterede nu tre regimenter fodfolk og en eskadron ryttere på øen, og hermed begyndte egentlig først nøden. De, folk, der huserede som fremmedartet udseende, som "sorte og snavsede folk!"; og det var ikke underligt, at denne lejehær af pak fra alle mulige lande gjorde indtryk på befolkningen af at

Langeland del 1

værre "tatarer, tyrker og kosakker", hvis udseende alene indjog en frygtelig forestilling om deres vildhed og grusomhed. Utallige eksempler fra øen viser, at man ikke tog fejl af dem.

Rudkøbing, som først faldt efter at være stormet to gange, blev naturligvis straks overgivet til plyndring - det var jo skik. Men uhyrlige ting fandt sted i den påfølgende tid, for eksempel da en borger blev korsfæstet af soldaterne inde i sit eget hus - hvortil familien formodentlig har været indbudt som tilskuere.

Bønderne, af hvilke de fleste kun ejede en å to køer, og mange slet ingen, måtte ofte gå rundt og tigge føden til svenskerne, mens de selv sultede. I den tid, øen holdtes besat af fjenden, fra slutningen af marts til ind i november, døde omtrent 1.000 indbyggere af sult.

Præsten i Tryggelev, Erik Kristensen Humble, fortæller i sine optegnelser, at året 1600 døde alene i hans sogn nogle hundrede mennesker, og at bønderne fik mask i præstegården, af hvilket de lavede kager, som de åd. Men på foråret hjalp de sig med hørknevl og katosterødder! - I det samme tidsrum blev beboerne under hug og slag drevet til at udføre forskansnings arbejde for fjenderne og fik lov til at omhugge træerne i deres egne skove til "spanske ryttere". Der er næppe tvivl om, at de sagtens har ret, som meddeler, at indbyggerne, efter at hæren blev trukket tilbage, hævnedes sig blodigt på de sidste, spredte småhobe, overfaldt og dræbte dem.

Et sagn fortæller, at fru Anna Holck, Vincents Steensens enke, blev lænket til hundehuset, mens svenskernes plyndring af gården stod på. Hun fik dog lejlighed til at give en af sine piger et vink, hvorefter denne lokkede fjenden ned i vinkælderen, hvor de snart blev aldeles drukne. Fru Anna lod da slå en stang for kælder døren og tilkaldte gårdens folk og bønder, der ihjelslog dem alle. En af dem bad om skånsel og nåde for sin ungdom skyld og påstod, at han var uskyldig i voldsgerningerne; men fru Anna var ubønhørlig - og derfor kan sporene af denne unge mads blod aldrig slettes af murene. Det er næsten nøjagtig historien om Anna Colbjørnsen om igen. Men her er vi vel sagtens helt ude i fri digtning, slev om ikke meget deri forekommer usandsynligt.

Den stakkel fra Anna døde i øvrigt året efter sin ægtefælle af græmmelse over hans skæbne.

Ved freden i 1660 fik Langelands ejer, grev Rantzou, atter sin ø tilbage. Han vendte hjem til det fuldkomne udplyndrede Tranekær Slot, hvor døre og vinduer manglede, porthus og vindebro var faldefærdige osv., og intet var sået på markerne, hverken vår eller høst - akkurat ligesom hos bønderne.

Det var en datter af denne grev Rantzou, der blev gift med Fredrik Ahlefeldt til Søgård, han, som styrkede Griffenfeld og blev hans efterfølger. Han kom i 1661 i besiddelse af Tranekær Slot og len, og hans efterkommere sidder endnu på slottet (1921)

Langeland del 1

Det blev en streng isvinter, og bælteerne frøs til, så de svenske tropper kunne marchere over isen; først til Fyn, som han nåede 30. januar 1658. Her stod Slaget ved Tybrind Vig, som endte med et komplet nederlag for danskerne. Via Tåsinge, Langeland, Lolland og Falster nåede svenskerne Sjælland, og allerede den 15. februar stod de 20 km fra København

Hvad Langelands beboere har måtte døje under andre ufredstider, under krige og plyndringer, som har ramt deres ø lige fra vendernes dage, Erik Menveds fejde med de fredløse, krigene med hansestaterne, grevens fejde, under pest og sot, som var krigens sikre følge - til krigen med englænderne i 1807 - 14, om alt dette og om langelændernes bestandige, tapre forsvar mod fjenderne er der ikke plads til at berette. De få detaljer fra den store svenskekrig må tjene som eksempel på deres udholdenhed og mod.

Herskabet på Steensgård køre os en tur rundt i det bakkebølgende landskab, hvor høduft driver for den milde brise over markerne mellem de skønne trægrupper. Blandt andre steder kommer vi til gården Charlottenlund, som hører under herregården, og hvis ældste hovedbygning fra 1798 er fremragende smuk, i modsætning til en yngre hovedbygning på stedet. På marken vest for gården finder vi en gammel, fortrinlig pavillon, ganske lille, men fornem i sin stil, omgivet af vældige trægrupper, et halvsjult minde om en fornem tid, da alt, hvad håndværkere rørte ved, syntes at blive til kunst.

Langeland del 1

Charlottenlund

Også Andemose Knøs besøgte vi på denne tur. Der er rejst en mindestøtte for Vincents Steensen herude på det sted, hvor han fladt, en simpel, firkantet stenstøtte på en sokkel af murede kampesten; støtten er hugget ud af en eneste, mægtige kampestensblok, en obelisk, virkningsfuld i sin enkle arkitektur; den synes symbolsk i sin stenhårde trods ud mod havet. En enlig hylt gror på klinten i dens nærhed, bag den nogle lave popler og blomstrende gyvel - ellers er kysten åben og barsk med marker lige ud til klintens rand.

Langeland del 1

Langeland del 1

Den næste dag er jeg herude for at male. Det er grundlovsdag og søndag, alt arbejde hviler, ikke et eneste menneske ses på markerne. Det ser ud til torden; luften er lummer, og blæsten fra øst, som får bølgerne til at bruse mod stranden, er hed og tung. Høet dufter sødt og stærkt, og kvæget døser på de vide marker bag klinerne. En næsten ufattelig ensomhed og stilhed - hvor forskelligt fra hin kolde februardag for omtrent 300 år siden, da danske og svenske holdt det blodige stævne her!

I nordvest, kun en god kilometer borte, skimter jeg gennem soldisen Steensgårds prægtige skove - den vej, hvor høvdingen blev kørt, da han såret og døende, for sidste gang drog til sit hjem.

Jeg ser pludselig, at jeg har fået selskab. Ganske stille er en lille ung pige med to småbørn ved hænderne listet nær hen til mig og står og ser på, at jeg arbejder. Hun er sød og nydelig, en fremmedartet type med sort hår, sorte øjne og en gylden teint. Den lille runde barm er lige ved at sprænge det alt for snævre kjoleliv. Hun sætter sig men børnene ned i græsset ved siden af mig og giver sig til at pludre. Hun fortæller, at hun hedder Sine, og at hun er helt alene og forladt i dag; hun skulle have været til grundlovsfest sammen med alle de andre karle og piger fra egnen, men kunne ingen finde til at køre for hende til Tranekær. Cykel har hun ikke. Så må hun finde sig i at være ene hele den lange søndag. Stakkels lille Sine! Jeg snakker med hende, så godt jeg kan, og drager hendes to små følgesvende med ind i samtalen. Det går helt godt, og det ser ud til, at de alligevel får en eftermiddag ud af det. Men der lurar dog stadig et lille hævnghimt på bunden af Sines skønne øjne - hun skal nok en dag få ram på den karl, som har nægtet at tage hende med. Smuk er hun allerede, og god ar få forstand af. Men en skønne dag inden alt for længe vil karlene miste forstanden blot af at se på hende. Og de vil rives om at få hende med op at kære....

Så blir det Sines tur!

Om natten kom tordenen.

Allerede ved titiden om aftenen havde vi fra "Rylen"s dæk det hele sydhimlen som et eneste flammehav; vejret var endnu så langt borte, at der ikke sporedes den mindste lyd af det. Men et par timer senere blev vi vækket af vældige skrald, og plaskregn kom i byger hen over os, piskede dækker som styrtstøer. Blink og brag afløste hinanden. Men skrupsøvnige, som vi var, blev vi roligt liggende - indtil væden begyndte at trænge igennem det i månedsvis solstegte og utætte dæk og yderskottet og vore køjekæder drev af vand. Så måtte vi ud af fjere for at bjerge, hvad bjærges kunne.

Vejret drev hurtigt over og forsvandt mod nordøst, og vi indtog på ny vore horisontale stillinger i de halvvåde køjer.

Jeg vågnede atter klokken to af kulde og gik op på dækket. Himlen var skyfri, dagen begyndte at rødme i nordøst - og gennem den rolige luft og det bløde halvmørke hørte jeg allerede inde fra kysten Langelands flinke lærker begynde deres morgensand.

Om morgenen og hele den næste dag flagede vi med vores pjaskvåde sengetøj, og båden udfoldede en mangefarvet pragt, som om vi fejrede en større fest. Beboerne har sikkert troet, at vi holdt andendagsgilde for grundloves givelse.

Jeg er taget alene ned til egne omkring Stoense og Snøde.

Langeland del 1

Jeg sidder på den uhyggeligt berømte Blodager ved Stoense, på et højtliggende sted med vid udsigt. Havet ses på begge sider af øen, i nord Steensgårds skove, i syd Snøde og Stoense landsbyer med deres huse og gårde som en næsten sammenhængende bebyggelse. Et herligt sted, som aldrig ville lede tanken hen på den begivenhed, sagnet knytter til det.

Dette sagn fortæller, at da Den sorte Død på Valdemar Atterdags tid hærgede landet, rantes Langeland så frygteligt, at næsten alle indbyggerne døde. Efter pestens ophør søgte de overlevende at bemægtige sig de øde gårdes jorder, og der opstod mangan strid herom. Mellem to brødre, som pløjede sammen på denne ager ved Stoense, kom der tætte om noget tilgrænsende jord, og til sidst gik de imod hinanden med deres plovstager som våben. De dræbtes begge under kampen. - Dette skete på et sted her på marken, hvor der indtil for få år siden voksede en stor hylde, som den nuværende ejer af marken, en bolsmand i Stoense, har fældet. Og her, siger sagnet, blev de også begravet.

Fortællingen har fået en uhyggelig bekræftelse derigennem, at da den nævnte bolsmand for få år siden kulegravede blodageren, fandt han rester af menneskeben på et sted, hvortil sagnet henlægger begivenheden.

I henved seks hundrede år har dette sagn levet på stedet. Græs og korn har groet på marken omkring denne ensomme hylde, og slægt efter slægt er gået i graven, har taget deres egen historie med sig og er blevet glemt. Men stadig har denne beretning om broderdrabet holdt sig, lige til ofrenes ben i vore dage kommer frem af mulden og vidner: det er sandt her skete det!

Hvilken lærkesang her er, luften er fuld af toner - måske som på hin dag, da det gruopvækkende drama hændte. Græsset og blomsterne gror over marken som om intet er hændt.

Blodageren ved Stoense. I baggrunden Stoense Kirke og landsby. (215)

Langeland del 1

Eggen mellem Steensgård og Stoense - Snøde er i øvrigt ret kedsommelig, og bebyggelsen for det meste by og hæsleg. Rædslerne kulminerer inde i Snøde, hvor der langs vejen er to rækker bygninger af værste art. Kun hist og her ser man gamle, velbevarede boliger. Selv præstegården er ny, men skjuler for stuehusets vedkommende sin grimhed under et væld af gule roser, som gror over hele facaden. Denne bolig må i al fald danne en slående modsætning til sin forgænger på Frederik IVs tid, som, om hvilken Kirkehistoriske Samlinger har en indgående beretning, betitlet: "Sandfærdig og paa autentiske Documenter grundet Efterretning om den hartad trolig ureenlige Tilstand, i hvilken Snøde Præstegård paa Langeland befandt sig i Aaret 1711."

At citere enkeltheder herfra vil være for uappetitlig. Jeg skal blot i korthed nævne, at præsten hed Jens Marstrand og boede her med sin "Quinde" og et 13 - 14 års barn. Gårdspladsen, alle loer og lader og samtlige beboelsesværelser fandtes så fulde af ådsler, skarn og råddenskab, at man opgave ethvert håb om at få det væk. Der var ikke andet for end at afbrænde gården, hvilket også omgående blev fuldført på kongelig befaling. Hvad er siden blev af præsten, ved jeg ikke. Han er vel sagtens blevet "entläust" og smidt ud af embedet.

Byen har en meget smuk kirke, oprindelig i rundbuestil fra 12. århundrede med indmurede basrelieffer. Men det strenge og stilrene interiør skæmmes på det forfærdeligste af et nyere inventar, bemalet med spejlblank oliefarve. Hvor tåbeligt der dog ofte handles med vore dejlige, gamle landsbykirker! Bønder, præster, ejere eller menighedsråd synes overalt mildest talt at have en uheldig hånd.

En fortrinlig granitdøbefont med et mærkeligt dekoreret malmlåg findes i kirken. Motiverne på det sidste er Mariæ Bebudelse samt en jagtscene med springende hjorte, i hvis flanker hunde har bidt sig fast.

Kristendom og hedenskab mødes på sær vis i denne udsmykning, hvor Jomfrumoderen er omgivet af den nordiske jægerstammes hellige dyr, hjorten - den samme, som efter myten viser sig for Skt. Hubertus, men det fornemste kristne symbol korset lysende mellem sine vældige takker.

Snøde Kirke

Langeland del 1

Vejret er guddommeligt, himlen klar med små lette cirruskyer, der står helt stille højt over den næsten umærkelig vind, som puster fra nordøst. Den ene fiskerbåd letter efter den anden og står ud i bæltet. det er den skønneste af alle de skønne dage, vi endnu har haft. Langeland strækker sig under solen og glæder sig i hele sin længde.

Og vores sengetøj er blevet tørt....

Jeg sidder på en ældgammel egebænk, lavet af vredet og knudret naturtræ. Den er så gammel, at den ligner sten, og er næsten helt overgroet med vedbend, der også dækker jordsmonnet bag den i vid omkreds og fortsætter op ad en stejl brink, bevokset med store bøgetræer. Til højre for bænken står et egetræ så mægtigt, at dets fod og stamme ligner en af søjlerne i Milanos domkirke. Men op ad denne stamme slynger vedbendens ranker sig; som gotiske ornamenter klynger de sig til denne bundflade af forvitret bark og forsvinder højt oppe mod det grønne loft, som øverst ender i mystik og grønt mørke. Foran mig er der en vid sækning i terrænet med en stor dam; på dennes modsatte side løfter grønne plæner sig højt og stejlt, og øverst ligger en stor, hvid bygning, badet i sommervarm sol og med et glitrende tag. Det er Egeløkke, Grundtvigs ungdomsparadis. I disse idylliske omgivelser var det, at han blev digter, her havde han, som han selv udtrykker sig, 'sit livs vartid'.

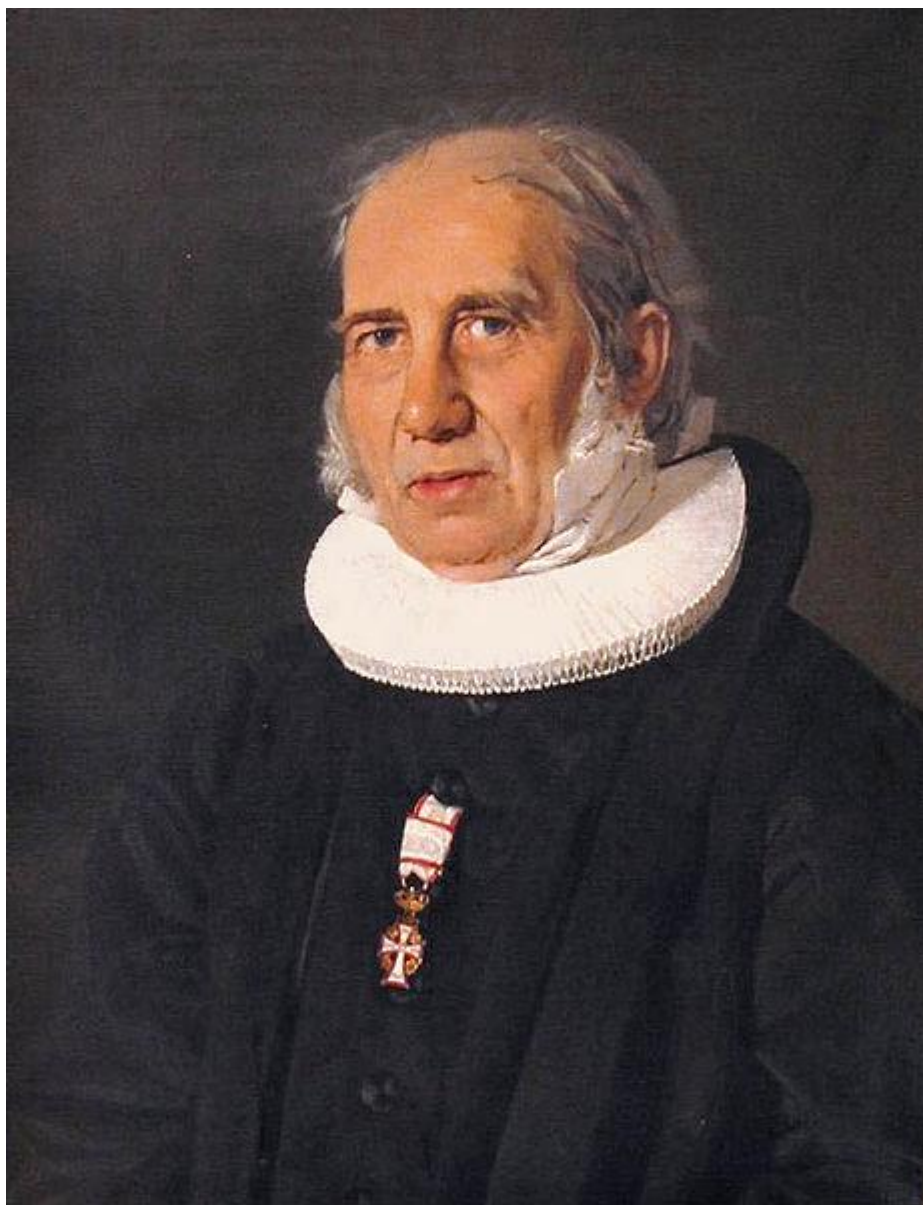
Det var i årene 1805 - 08, at den 22-årige Grundtvig kom hertil som huslærer for en lille dreng, søn af ejeren, den kun 30 år gamle kaptajn Steensen de Leth, hvis unge frue, Constance, gjorde et så voldsomt indtryk på Grundtvigs naive, modtagelige sind, en følelse, hvis dybe spor næppe nogen sinde forsvandt.

Langeland del 1

Langeland del 1

Efter alt at dømme havde den unge cand. theol. Grundtvig indtil dette øjeblik været et ganske almindeligt menneske, på hvem hverken læsningen af hans tids storværker eller af eddaerne og sagaerne, af Snorre og Saxo lige så lidt som hans tids vældige historiske begivenheder i Europa havde gjort noget stærkere indtryk. Han havde endt sine teologiske studier "uden ånd og uden tro". Men han havde med nogen interesse fordybet sig i Holbergs og Wessels skrifter og havde endogså skrevet en komedie, som han dog fik forkastet på Det kongelige Teater. Ganske vist havde Steffens forelæsninger bragt nogen bevægelse i hans sind, en hans tids åndelige rørelser gik i øvrigt fuldstændig hen over ham; i kirke gik han aldrig. Der var kort sagt intet, der spåede om de kræfter, som lå skjult i ham, og som senere skulle gøre ham til en af de mægtigste føreskikkelser i dansk åndsliv. Det var på Egeløkke, at han fik sit første gennembrud; den håbløse kærlighed til den unge Constance Steensen fik kilderne til at sprudle i hans sind og gjorde det modtageligt for dybe indtryk. Hende var det, som først og stærkest påvirkede ham, og som også førte ham til studiet af de store tyske digtere og filosoffer, Goethe og Schiller, og til læsning af sin store landsmand Oehlenschlägers skrifter, hver det første gang vakte hans begejstring for Nordens oldtid.

N. F. S. Grundtvig

Langeland del 1

Her tog han de første skridt på den vej, som blev hans livsbane; de afhandlinger om eddasangene og om asalæren, som han her skrev, og som blev forløberen for hans værk Nordens Mytologi, betegner hans åndelige gennembrud og kom ved deres romantiske opfattelse af emnerne til at danne et vendepunkt i den hjemlige mytologiske forskning. Straks mærker man i disse første skrifter, at han, for at bruge hans egne ord, var "Hælvten Skjald og Hælvten Bogorm". Det var skjalden, som vakte til live af Constance Steensen.

Der er næppe nogen tvivl om at den tunge og generte yngling i begyndelsen har gjort et bundkomisk indtryk på den kreds, han kom i berøring med, især på den unge frue, som var af fransk emigrantfamilie, og hendes omtrent jævnaldrende veninde pastorinde Graae i Bøstrup. I det daglige, og især i det selskabelige liv på Egeløkke, må han være plumpet ned som "den pantsatte bondedreng". Men de to skæmtsomme unge damer, som legede med den uerfarne, formodentlig fordi der har været knapt med daglig underholdning, har ikke kunnet ane, hvilken vending legen tog.

Sammenligner man ungdomsportrætter af de to hovedpersoner, Constance Steensen og hendes tilbeder, forstår man Grundtvigs dybe forelskelse og ikke mindst det håbløse i den. - Thi vil en ung, uden tvivl stærkt feteret og underskøn herregårdsfrue, der efter Grundtvigs første indtryk er "en højst elskværdig personlighed", indlade sig alvorligt end sige løbe bort med en candidatus theologiae, hvis bukser efter al sandsynlighed og al tradition har siddet forfærdeligt? - Man får et godt indtryk af de to verdener, der her pludselig mødes, gennem Th. Graaes: Grundtvig paa Langeland, hvor det gik op for læseren, at helten ofte må have virket næsten frastødende i denne langelsandske "galante verden". Ved et aftensbord hos vennerne på præstegården, hvor Constance også var til stede, udbrød den ellers gæstfri og gemytlige værtinde pludselig: "Hør! Ved de hvad, Grundtvig, naar de saadan vil sidde uden at sige et ord, maa De virkelig hellere blive hjemme!" Hvortil Grundtvig, uden i mindste måde at fortørnes over denne ligefremme tiltale, svarede: "Ja! Det har De Ret i. Jeg er heller ikke skikket til at være blandt Mennesker." Hvorpå han stille gik sin vej.

Grundtvigs meste tid tilbragtes i ensomhed under ihærdigt studium og ofte i dyb grublen.

Det synes dog, som om de to veninder hurtigt har accepteret den unge huslærer, i al fald som en jævnbyrdig legekammerat, men hvem de hyppigt fordrev tiden både i skæmt og alvor. For Grundtvig blev det hurtigt Alvoren, som var den dominerende, indtil den tog sådan overhånd, at den øgede hans grublerier. Skønt han sendte begge damerne skæmtedigte og rimbreve og med lune kunne værges sig mod deres elskværdige drillerier, ja endog på deres påstand om, at han ikke ville være i stand til at skrive et kærlighedsbrev, gjorde denne påstand til skamme ved at skrive et fingeret sådant til Constance Steensen med overskriften "Til min gudinde", hvori han parodierede tidens svulstige stil - til trods for denne lette omgangstone voksede hans forelskelses styrke bestandig, en følelse som aldrig blev besvaret. Han hentyder ofte selv til denne ulykkelige kærlighed, blandt andet i det tungsindige digt fra 1807, "Strandbakken ved Egeløkke":

Herlig, mangfoldige Syn
Ud over spejklare Flade!
Thurø og Taasing og Fyn
skuer jeg her fra mit Stade;
Bag mig den venlige Gaard
Med sine Mure saa hvide,

Langeland del 1

Krandset af Skovene, staar
Lun under Bakkernes Side,
Lys mod det bølgende Hav...

I vemodige ord besynger han bølgerne, de fjerne øer, træerne, de tavse fugle, og til sidst og mest skovens og egnens blomster; men

Giftig er Blomsternes Duft,
Død er i krydrede Luft.
Alt udi tredie Sommer
Vandrer jeg sorgfuld paa Ø;
Mellem de liflige Blommer
Lærte mit Hjerte t dø;
Sært, at endnu mig for Øje
Solen nedglider i Hav,
At den ei hist fra det Høie
Straalende ser paa min Grav!

Og endnu et år senere, måske i de sidste dage af sit ophold på Egeløkke eller umiddelbart efter dette, skrive han et digt, som ender således:

Hvo som har elsket, alene kun veed:
Døves, ei dæmpes, kan Kærligheds Smerte.
Lindres, ei læges, kan saarede Hjerte.

Og er der ikke en hilsen til hende, hans første uforglemmelige kærlighed, i det digt, som han skrev efter sin tilbagekomst til hovedstaden, og i hvilket han hentyder til den store sten i parken, som var hans yndlingsplads:

I Bøgenes Ly, paa den mossede Sten
Over Fædrenes Ben,
Hvor saa jeg gjerne bygger
Blandt Oldtidens Skygger,
Jeg slumred saa sødt.
Da Solen bestraaled den duftende Vang.
Ved Biernes Surren og Fuglenes Sang,
Jeg vaagnede op af de saligste Drømme,
For Morgenens Saligheds Bæger at tømme.
O Langeland! Du med dit tryllende Eden,
Det eneste Skjønne, jeg kjendte herneden,
Du Øernes Dronning og Dannemarks Pryd,
Som stedse jeg mindes med Vemod og Fryd!
Paa Dig hviler Stenen, jeg hvilede paa,
Den Sten, hvor de herlige Syner jeg saa,
Hvorfra jeg og da med min vaagnende Sans

Langeland del 1

Beskuede Morgnens udfoldede Glans.

Han føler selv, at nu er digteren født i ham. I denne smeltedigel "fløj Sponsen af sig selv op" - således udtrykker han sig ved denne opdagelse!

Hvor mange at vore dages højtidelige små poeter vover således at sige du til sig selv?

Hans senere kraftige og ofte dratiske sprog, som kan minde om Kingos, begynder allerede her på Langeland spontant at ytre sig i vers og tale. Han prædikede ofte i den nær Egeløkke beliggende Bøstrup Kirke hvor:

Tungen jeg voved at røre
Kæk i det hellige Hus,
Kildred det kløende Øre,
Saaede Avner i Grus.

Og allerede her spore man den patos, som de store historiske begivenheder senere vakte i hans digtning - således, da han efter Københavns bombardement udbryder:

Først da fra Axelstad Luerne svang
Høit sig i Sky,
Kom under Vaabenes Gny
Liv i min Sang...

- en patos, som når sit mest sublime udtryk i hans vers på mindestenen over de faldne fra kampen ved Sjællands Odde;

De Snækker mødtes i Kvæld paa Hav,
Og Luften begyndte at gløde.
De leged alt over den aabne Grav,
Og Bølgerne gjordes saa røde
Her er jeg sat til en Bautasten
At vidne for Slægter i Norden;
Danske de vare, hvis møre Ben
Under mig smuldre i Jorden
Danske af Tunge, af Æt og af Id:
Thi skal de nævnes i løbende Tid
Fædrenes værdige Sønner.

Grundtvig forlod Langeland i maj 1808 og rejste til København, og opholdet var snart kun et minde, men uden tvivl uudsletteligt. Også Constance Steensen mindedes længe Grundtvig som en ven. I Januar 1826 skriver hun i et brev fra København: "Jeg har besøgt Grundtvig, han er altid den gamle ommod mig og var saa glad ved at se mig..."

Det var ret før hendes død.

Langeland del 1

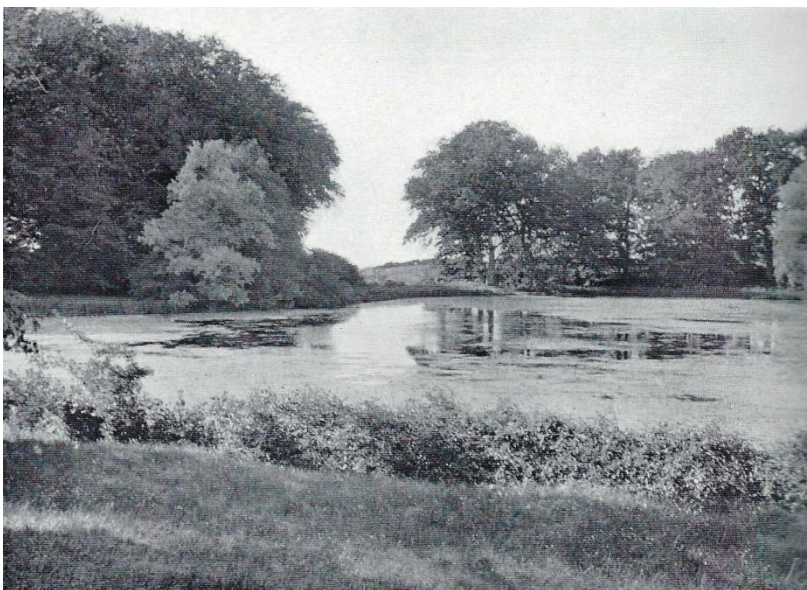

Bøstrup Kirke

Meget er forandret på Egeløkke i de over hundrede år. Men minder om Grundtvig og hans tid findes her endnu. De store eg ved min side synes at være et symbol på ham, som den rager op over alt andet herinde. Vedbundens mængder af stammer og grene, som klamrer sig til den, er højskoleforstanderne...

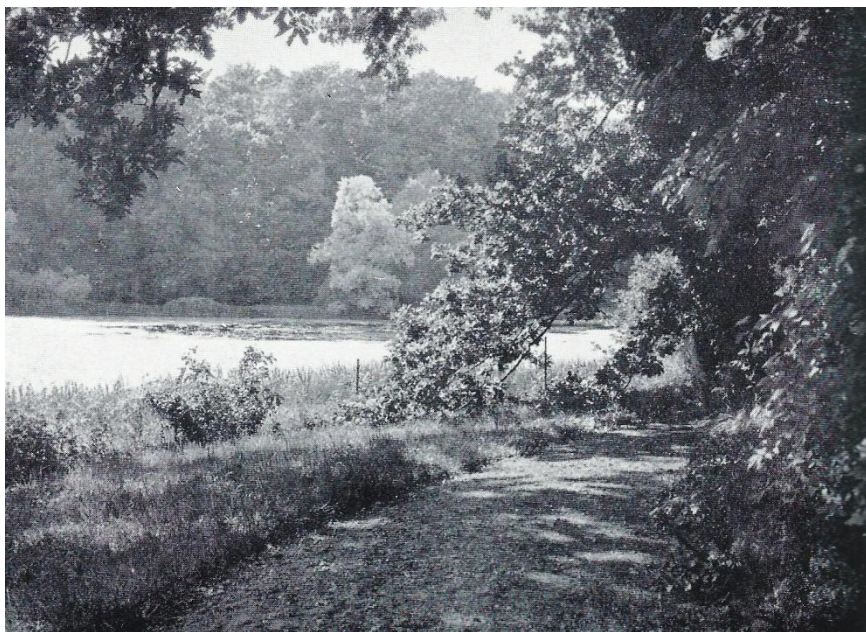
Her fra skrænten bag egen har Grundtvig sikkert ofte skuet op mod det sted, hvor hans tilbedte boede.

Men i øvrigt fortæller en gammel, venlig frøken, som jeg møder i parken, og som i tredive år har levet her som selskabsdame hos den nuværende ejerinde, den 86-årige grevinde Lerche, at denne har ladet parken meget forandre, og så selve hovedbygningen er ombygget. Udsigten fra Grundtvigs vindue i nordvest har for baggrundens vedkommende været den samme som nu, medens forgrunden, hvor der er plæne, på hans tid var dækket af avlsbygningerne, der nu er flyttet uden for parken. Masser af unge træer er vokset op, og nye plæner og gange er anlagt. Men en mængde gamle træer findes her endnu, især på de store brinker i parkens nordlige og sydvestlige hjørne.

Egeløkke Park udsigt fra Hovedb.

Langeland del 1

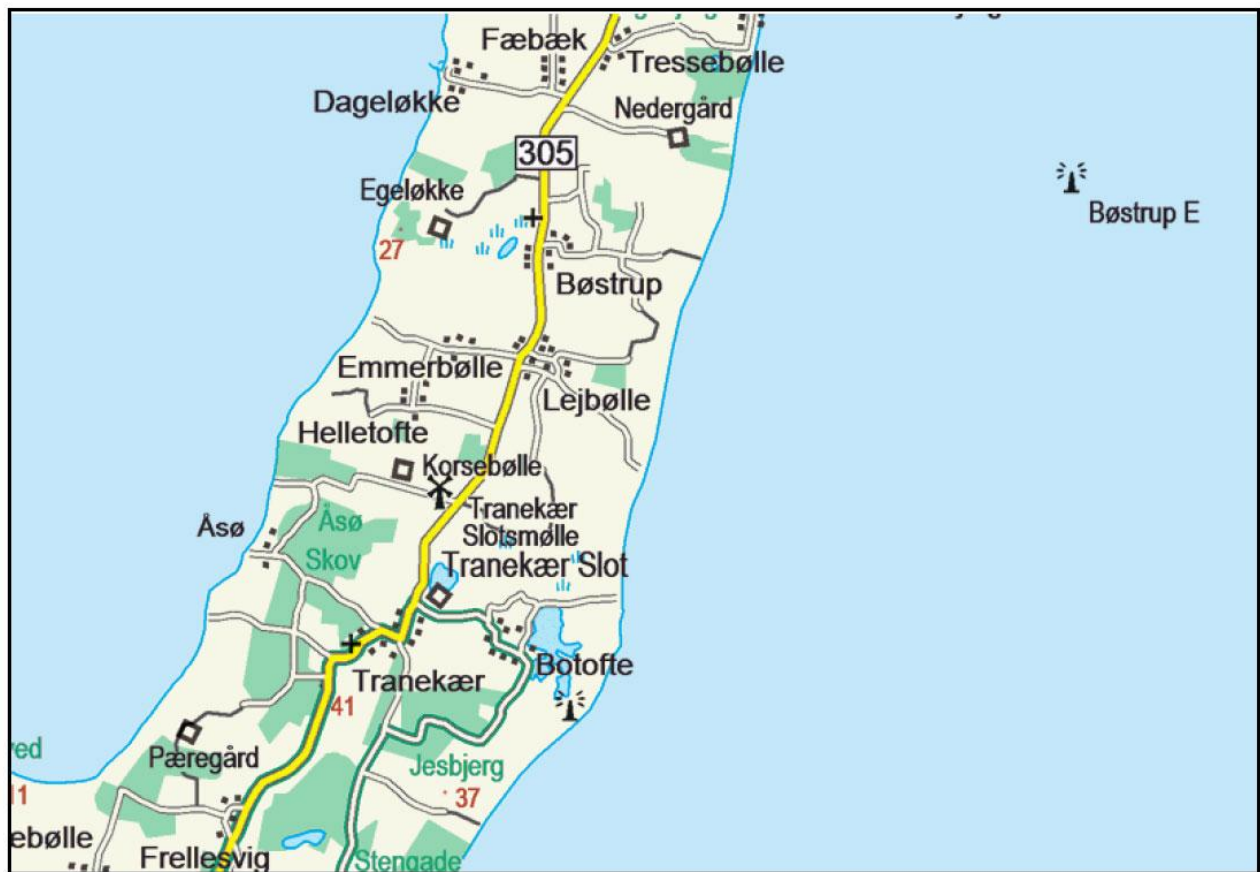
Egeløkke park ved den gamle eg.

Den elskværdige gamle dame førte mig hen til "Grundtvigs Sten", som den endnu kaldes, og som utvivlsomt er en del af et sammensunket dyssekammer. Hun viser mig det fordybede G, som findes i dens side, og som skal betyde Grundtvig - men det er for øvrigt mere lig et C og er uden tvivl en naturlig dannelse i stenen.

Det er med en følelse af andagt, jeg står på dette sted og ser den samme udsigt som Grundtvig, da han hvilede på stenen skuede op mod "den hvide gård" og over havet til Tåsinge, Thurø og Fyn. Od det sekel, der skiller mig fra ungdomsoplevelserne i hans Eden, bliver et lille spand af tid.

se stednavne på kort [klik her](#)

Langeland del 1

Langeland del 1

